

EDİP CANSEVER'İN “MENDİLİMDE KAN SESLERİ” ŞİİRİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

*Sibel YILMAZ**

ÖZET

İlk şiirlerini 1950'lerde yayımlamaya başlayan Cemal Süreya, İlhan Berk, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Edip Cansever ve Ece Ayhan gibi şairlerin öncülük ettiği İkinci Yeni hareketinin Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin değişmesi ve gelişmesinde büyük bir rolü olmuştur. İkinci Yeni'nin modern Türk şiirine getirdiği yenilikler günümüz şiirini de etkilemiştir. İkinci Yeni şiirinin önemli temsilcilerinden Edip Cansever, 1947 yılında yayımlanan “İkinci Üstü” kitabı ile başladığı şiir serüvenine arka arkaya yayımlanan on altı şiir kitabı sığdırmıştır. İlk şiirlerini Garip akımının etkisinde kalarak yazan Edip Cansever, 1957'de yayımlanan “Yerçekimli Karanfil” kitabı ile kendine özgü şiir anlayışının ilk örneklerini vermiştir. Türk şiirinin en yaratıcı ve özgün şairlerinden olan Edip Cansever'in şiirleri incelendiği zaman şairin tüm şiirlerinde benzer tema ve düşünceler üzerinde durduğu, yeni bir şiir dili yaratmaya çalıştığı, şiirde “anlam, yapı, dramatik unsurlar ve dekor” meseleleri üzerinde düşündüğü görülür. Edip Cansever'in “Sonrası Kalır” (1974) kitabında yer alan “Mendilimde Kan Sesleri” şiiri, şairin şiir anlayışını en iyi şekilde yansıtan ve en çok sevilen şiirlerinden biridir. Ancak “Mendilimde Kan Sesleri”nin dili, konusu ve imgeleri itibarıyla şairin diğer şiirlerinden biraz farklı olduğu, bireyci şiirden çok toplumcu şiir anlayışına yakın durduğu da söylenebilir. Bu çalışmada “Mendilimde Kan Sesleri” şiirinden yola çıkarak Cansever'in şiir anlayışı üzerinde durulacak ve “Mendilimde Kan Sesleri” şiiri sırasıyla zihniyet, yapı, tema, dil ve âhenk başlıkları altında incelenecektir. Belirlenen tasnif planından hareketle çoğu zaman “anlaşılmaz, kapalı, soyut” gibi sıfatlarla nitelenen Edip Cansever şiirine yeni bir bakış açısı getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edip Cansever, İkinci Yeni, zihniyet, imge.

A FEATURE ON THE POEM “MENDİLİMDE KAN SESLERİ” BY EDİP CANSEVER

ABSTRACT

Cemal Süreya, İlhan Berk, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Edip Cansever and Ece Ayhan who began to publish their first poems in the 1950s are the leading poets of the movement İkinci Yeni. İkinci Yeni have played a vital role in changing and improving of Turkish poetry

* Okt. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, E-posta: uvercinka-sibel@hotmail.com

and the innovations that İkinci Yeni have brought to Turkish poetry have influenced contemporary Turkish poetry. Edip Cansever, one of the leading poets of İkinci Yeni, produced sixteen poem books which were successively published in his journey of poetry that began in 1947 with the publication of his book called "İkindi Üstü". Edip Cansever wrote his first poems under the influence of the movement "Garip" and he gave first examples of his unique poetry in his book "Yerçekimli Karanfil" that was published in 1957. When we examine the poems of Edip Cansever, one of the most creative and unique poets of Turkish poetry, we recognize that he emphasized similar themes and opinions in all of his poems, that he tried to create a new language of poetry and that he contemplated topics of "meaning, structure, dramatic elements and decor" Edip Cansever's poem. "Mendilimde Kan Sesleri" that was published in his book "Sonrası Kalır" (1974) is one of the poems that reflects his understanding of poetry in the best way and that was liked much. However, "Mendilimde Kan Sesleri" is slightly different from his other poems in terms of its language, subject and images and it can be said that it is close to socialist poetry rather than to individualist poetry. In this study, basing on "Mendilimde Kan Sesleri" the sense of poetry of Cansever will be pondered on and the poem "Mendilimde Kan Sesleri" will be studied under the headings of mentality, structure, theme, language and rhythm. Based on this classification plan, a new viewpoint will be tried to bring to the poetry of Cansever which is described as "incomprehensible, abstract, implicit."

Key Words: Edip Cansever, İkinci Yeni, mentality, image.

Giriş

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde İkinci Yeni şiirinin yeri, değeri, önemi ve tesirleri üzerinde sıkça durulmuş ve bu konuda çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci Yeni 1950'lerin başından itibaren Yeditepe, Yenilik, Pazar Postası, İstanbul, A, Şiir Sanatı gibi yayın organlarında dönemin yaygın şiir anlayışından farklı tarzda şiirler yazmaya başlayan İlhan Berk, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Edip Cansever, Ece Ayhan ve Sezai Karakoç gibi şairlerin öncülük ettiği bir şiir anlayışıdır. "İkinci Yeni" ismini ilk kez yazar ve edebiyat eleştirmeni Muzaffer İlhan Erdost 19 Ağustos 1956 tarihinde Son Havadis gazetesinde yazdığı bir yazıda kullanmıştır. Belli bir manifestosu ve tüm şairlerince benimsenmiş ortak bir poetikası olmadığı için İkinci Yeni'yi belli bir hedefle ortaya çıkmış bir akım olarak değil, yakın tarihlerde doğmuş, benzer koşullarda yetişmiş, şiir hakkında farklı görüşleri olmasına rağmen eski şiir anlayışını yıkararak yeni bir şiir oluşturmak isteyen şairlerin meydana getirdiği bir hareket olarak adlandırmak daha doğrudur. Nitekim hareketin öncü şairleri şiir hakkında yazdıkları yazılarda ve soruşturmalara verdikleri cevaplarda İkinci Yeni'nin bir şiir akımı olmadığını özellikle vurgulamışlardır. Cemal Süreya'nın dediği gibi "İkinci Yeni bir güvercin curnatasıdır."¹

İkinci Yeni'nin önemli şairlerinden Edip Cansever (1928-1986) Garip akımı tesirinde yazdığı şiirlerden oluşan *İkindi Üstü* (1947) ve *Dirlik Düzenlik* (1954) kitaplarından sonra 1957 tarihli *Yerçekimli Karanfil* ile kendi sesini bulur. Bu kitaptaki şiirler yeni bir şiir anlayışının ortaya çıktığını gösterir. Bu yeni şiir; diğer İkinci Yeni şairlerinin şiirlerinde de görülen geleneğe karşı çıkarak yeni bir şiir dili yaratmak, yansıtmacı gerçeklik anlayışından uzaklaşarak bilinç, bilinçaltı,

¹ Cemal Süreya, *Güvercin Curnatası*, YKY Yayınları, İstanbul 2002, s.117.

düş ve sezgiye önem veren yeni bir gerçeklik anlayışı oluşturmak, alışılmış sözdizimini değiştirmek, imgeye ağırlık vermek, soyut ve kapalı bir anlam yaratmak gibi ortak unsurları içerir.

Edip Cansever, *Yerçekimli Karanfil*'den sonra arka arkaya yayımladığı *Umutsuzlar Parkı* (1958), *Petrol* (1959), *Nerde Antigone* (1961) ve *Tragedyalar* (1964) kitaplarında kentte yaşayan yalnız, umutsuz, karamsar, sıkıntılı, kendisine ve topluma yabancı modern bireyin şiirini yazar. *Çağrılmayan Yakup* (1969), *Kirli Ağustos* (1970) ve *Sonrası Kalır* (1974) kitaplarındaki şiirlerde devrin siyasî ve toplumsal olaylarından etkilenecek bireyin dramının yanında toplumun dramını da anlatır. *Ben Ruhi Bey Nasılım* (1976) ile Edip Cansever şiirinde yeni bir dönem başlar ve şair; *Sevda ile Sevgi* (1977), *Şairin Seyir Defteri* (1980), *Bezik Oynayan Kadınlar* (1982), *İlk yaz Şikayetçileri* (1984) ve *Oteller Kenti* (1985) kitaplarında yine bireyi merkeze alır, tiyatro ve hikâye tekniğinden yararlanarak oluşturduğu dramatik şiir tarzına ağırlık verir.

İkinci Yeni ve Edip Cansever hakkında kısaca bilgi verdikten sonra *Sonrası Kalır* kitabında yer alan *Mendilimde Kan Sesleri* şiirini zihniyet, yapı, tema, dil ve âhenk başlıkları altında inceleyebiliriz:

Zihniyet:

İkinci Yeni şiirini oluştuğu dönemin toplumsal ve siyasal koşullarıyla birlikte düşünmek gerekir. İnönü döneminde çocukluk ve ilk gençliklerini yaşayan İkinci Yeni şairleri, Demokrat Parti döneminde ilk şiirlerini yayımlamaya başlamışlardır. Bu yüzden İkinci Yeni şiirinin zihniyetini İnönü ve DP iktidarları döneminde yaşananların belirlediği söylenebilir. Her iki dönemde de İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz koşulları, ekonomik krizler, ideolojik ayrılıklar ve toplumsal çatışmalar ile mücadele edilmiş; baskıcı ve otoriter bir siyaset anlayışı benimsenmiştir. DP döneminin bir diğer önemli özelliği de bu dönemde devletin ekonomi politikalarına ağırlık vermesi ve Türkiye'nin kapitalist sistemin bir üyesi olarak "modern dünya"daki yerini almasıdır.

Böyle bir toplumsal ortamda doğan İkinci Yeni şiiri, Batı'daki sanat hareketlerinin de etkisiyle soyut, kapalı ve bireyci bir şiir halini alır. Toplumsal baskılardan, dünya savaşlarından, ideolojik kavgalardan bunalan şairler kendi iç dünyalarına kapanırlar. Bu yüzden başta Attilâ İlhan olmak üzere toplumcu şairler İkinci Yeni'yi toplum sorunlarından kopuk, aşırı bireyci bir şiir olarak nitelemişler ve eleştirmişlerdir. Bu yargı, İkinci Yeni'nin başlangıç dönemleri için doğru olsa bile 1960'lardan sonra özellikle Turgut Uyar ve Edip Cansever'in toplumsal meselelere ağırlık veren şiirler de yazmaya başladıkları görülmektedir. İkinci Yenicilerin toplumculuğu Nazım Hikmet'in ya da Mehmet Akif'in toplumculuğuna benzemez; ancak bu şiirin toplumu tamamen dışladığı iddiası gerçeği yansıtmaz. Birey varlığını toplum içinde oluşturur. Bireyin toplumdaki uzaklaşmış ve kabuğuna çekilmesi ve toplumla yabancılaşması da toplumsal bir tavrıdır. Öyleyse Cansever şiirindeki bireysel hüznün, mutsuzluğun, yalnızlığın ve karamsarlığın kaynağını bireyi yaratan toplumda aramak gerekir. Edip Cansever şiirinin yapısına baktığımızda *Amerikan Bilardosuyla Penguen* şiirinden başlamak üzere pek çok şiirde toplumsal bir eleştirinin varlığı sezilecektir.

Edip Cansever'in *Mendilimde Kan Sesleri* şiiri, şairin bireyi değil toplumu ele aldığı şiirlerin başında gelir. Cansever, toplumu ele alırken belli bir felsefî düşünceden ya da ideolojik yaklaşımdan hareket etmez. O, toplumu anlatırken de hep bireyci bir şiir yazar. Topluma bireyin gözünden bakar. Bu şiirde de memleketin içinde bulunduğu durum karşısında hüznülenen ve bu hüznünü toplumdaki bir insanla -Ahmet abiyle- paylaşan şairin bir birey vardır. *Otel* şiirinin *Ek* adlı bölümünde kendisini "hiç kimselerin ilgilenmediği bazı olayların tarihçisi olarak"² niteleyen

² Edip Cansever, *Sonrası Kalır I*, YKY Yayınları, İstanbul 2010, s.466.

Cansever'in "Kendimi toplumdan istesem de soyutlayamam. Toplumla, toplumsal olaylarla kopmaz bağlarım var."³ sözleri şairin toplumsal sorunlar karşısında duyarsız olmadığını kanıtlar.

Yapı:

Bütün şiirler ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimlerden meydana gelir. *Mendilimde Kan Sesleri* şiiri beş birimden oluşur.

Her yere yetişilir
Hiçbir şeye geç kalınmaz ama
Çocuğum beni bağışla
Ahmet abi sen de bağışla.

mısralarıyla başlayan bölüm birinci birimdir. İlk mısralarda duyulan ses, tahkiyeli eserlerdeki gibi bir anlatıcının sesidir. Bu anlatıcı Ahmet abiye seslenir. Biraz karamsar bir edayla geç kaldığı şeyler için hem Ahmet abiden hem de çocuklardan özür diler.

Boynu bükük duruyorsam eğer
İçimden böyle geldiği için değil
Ama hiç değil

mısralarıyla başlayan ikinci birimde anlatıcı, yaşanan olaylar karşısında bir şey yapamamanın verdiği üzüntüyü duyar. Bu yüzden boynu bükük durur. "İnsan yaşadığı yere benzer" diyen anlatıcı, sonraki mısralarda "İnsan neye benzer?" sorusunu sorar. Ona göre insan; suya, toprağa, suda yüzen balığa, toprağı iten çiçeğe, dağların, tepelerin dumanlı eğimine, Konya'nın beyaz düzlüğüne, Antep'in kırmızı düzlüğüne, göğe, denize, evlere, sokaklara, köşebaşlarına, avlulara, sözlere, bir gün birinin bir adres sormasına, üzünçlü bir ev görüntüsüne, camcının cam kesmesine, dülgerin rende tutmasına, cıgara yakımına, gazoz açımına, minibüslere, gecekondulara, hasrete ve yalana benzer. Anlatıcının ve Ahmet abinin yaşadığı coğrafyanın "anısı ıssızlıktır, acısı bilincidir". Bu coğrafyada yaşayan halk çok gözyaşı dökmüştür ve o gözyaşları bu halkı bir bıçak gibi yaralamaktadır. Ahmet abi de anlatıcı da bu coğrafyanın yani Türkiye'nin insanı gibi mutsuz ve hüznüldür. Yüzlerinde gülümsemenin belirtisi yoktur. Çünkü "gülme, bir halk gülüyorsa gülme." "

Bir güzel kadeh tutuşun vardı eskiden
Dirseğin iskemleye dayalı
-Bir vakitler gökyüzüne dayalı derdim ben-

mısralarıyla başlayan üçüncü birimde şairin Türk halkının hikâyesinden Ahmet abinin hikâyesine geçtiği söylenebilir. Anladığımız kadarıyla anlatıcı ile Ahmet abi arasındaki dostluk geçmişe dayanır. Eskiden iyi içen Ahmet abinin elinde *kadeh bir küfür gibi durur şimdi*. Anlatıcı burada eskiden dediği zaman dilimiyle şimdi dediği zaman dilimi arasındaki farkları belirtir. Ahmet abi de Türk halkı gibi anlatıcının "şimdi" dediği zamanda değişmiştir. Yine aynı birimde yer alan

Ve zaman dediğimiz nedir ki Ahmet abi
Biz eskiden seninle
İstasyonları dolaşırdık bir bir

³ Edip Cansever, **Gül Dönüyor Avucumda**, Adam Yayınları, İstanbul 1997, s. 98.

mısralarında anlatıcı, eskiye dönerek Ahmet abiyle yaptıkları şeyleri anlatır. Ahmet abiyle istasyonları dolaşan şair, yine zamanın değişmesinden şikayet eder. Artık istasyonlar eskisi gibi Malatya ve Nazilli kokmaz.

Şair, Ahmet abinin *ütülü patiskalar gibi teni olan, upuzun boyunlu, esmer bir kadını* sevdiğini ve bu kadının doğurduğu çocukların büyüyünce dünyayı düzeltereklerini hayal eder.

Bilmezlikten gelme Ahmet abi

Umudu dürt

Umutsuzluğu yatıştır

mısralarıyla başlayan dördüncü birimde Ahmet abiye umutlu olmasını öğütleyen şair-anlatıcı, istasyon simgesinden sonra tren simgesini kullanarak memleketin içinde bulunduğu durumu tasvir etmeye devam eder. İstasyonlardaki trenler Almanya'ya işçi olarak giden kadınları, erkekleri ve çocukları taşımaktadır. Bu insanlar, "bir tutsak ağaç gibi yanlıştır yerlere büyüyenler"dir. Aynı birimde yer alan

Dağılmış pazar yerlerine benziyor şimdi istasyonlar

Ve dağılmış pazar yerlerine memleket

mısralarında şair, memleketi dağılmış pazar yerlerine ve istasyonlara benzetir. Eskinin Malatya ve Nazilli kokan istasyonları artık darmadağındır ve memleketin içinde bulunduğu koşullar gibi karmakarışıktır. Böyle bir manzara karşısında şairin içinden hüzünlenmek bile gelmez. Her ne kadar umudu dürtmek istese de artık tüm duygularını yitirmiştir. Hüzünler ve acılar, yüreğinden kan damlatmış ve o kanlar beyaz bir mendili kıpkırmızı yapmıştır. Beşinci ve son birim şair-anlatıcının artık son noktasına ulaşmış olan hüznünü ve umutsuzluğunu ifade eden mısralardan oluşur. Şair şiirin başındaki gibi yine Ahmet abiye seslenir:

Ahmet abi, güzelim, bir mendil niye kanar

Diş değil, tırnak değil, bir mendil niye kanar

Mendilimde kan sesleri.

Tema:

İkinci Yeni şairleri geleneği reddettikleri için Türk şiirinin kendilerinden önceki temsilcilerini örnek almak yerine daha çok Batı'daki sanat akımlarından ve fikir hareketlerinden etkilenmişlerdir. Bunlar arasında gerçeküstücü şiir, nonfigüratif resim, atonal müzik gibi sanat akımları ile varoluşçu felsefe vardır. Edip Cansever, bu kaynaklar arasında en çok varoluşçu felsefeden yararlanmışır. Şiirinde hep belli temaları takip eden ve varoluşçu felsefenin lügatını kullanan Cansever; hayattan bunalan, varoluş amacını sorgulayan, varlığa, hayata ve insana dair sorular soran ama cevap alamayan, yalnız, mutsuz, umutsuz ve karamsar bireyin şiirini yazmıştır. Şairin yaşadığı ve yetiştiği dönem; kapitalizm, sanayileşme ve modernizmin etkisini iyice artırdığı bir dönemdir. Bireyin özgürlüğünü kısıtlayan modern yaşam biçiminin getirdiği olumsuzlukların üstüne toplumsal alandaki gerginlikleri, kutuplaşmaları da ekleyince Cansever'in şiir öznelerinin huzursuzlukları da anlaşılacaktır.

Edip Cansever'in sadece şiirlerinde kullandığı kelimelere bakarak bile varoluşçu düşünceden ne kadar etkilendiği görülebilir. Ancak Cansever'in varoluşçu felsefenin her unsurunu benimseyip şiirini felsefi bir sistem üzerine kurduğu da söylenemez. *Cin* şiirinde "İnsanın insana verebileceği en değerli şey / Yalnızlıktır."⁴ diyen Cansever, *Oda* şiirinde de yalnızlığı "çağ üstü bir

⁴ Edip Cansever, *Sonrası Kalır I*, s. 455.

duyarlık” olarak tanımlar: “Bir başıma duyuyorum artık yalnızlığımı / Bir başıma duyuyorum artık yalnızlığımı. Ve beni / Bu çağ üstü duyarlık azıcık yatıştırıyor.”⁵

“O kadar yalnızım ki birden, gördüm de / Binlerce yıldızıyla bu sonsuz mağaranın içini / Ha yanıp söndü, dedim / Ha yanıp sönmedi bir ateş böceği.”⁶ (*Ha Yanıp Söndü Ha Yanıp Sönmedi Bir Ateş Böceği*) mısralarında ise dünyayı içinde binlerce yıldızın ışığının parladığı bir mağaraya, kendini de bir ateş böceğine benzetir. Bu ateş böceğinin bol ışıklı mağarada fark edilmeyeceğini söyleyerek kendi varoluşunu anlamsız bulur.

Cansever’in şiirinde bunlara benzer mısraların sayısı fazladır. *Mendilimde Kan Sesleri* şiirine dönecek olursak burada şairin eski karamsarlığının aksine iyimser olmaya çalıştığı ve biraz da romantik bir söylemde bulunduğu görülür. Ancak anlatıcı, Ahmet abisine “Umudu dürt / Umutsuzluğu yatıştır” diye seslenmesine rağmen kendisi geleceğe dair bir umut beslememektedir. Bu durum “O çocuklar büyüyecek / O çocuklar büyüyecek / O çocuklar...” mısralarında da belirgindir. Anlatıcı, gelecekte umutlu bir dünya kurmalarını istediği çocuklar konusunda bile karamsardır. Bu yüzden de “O çocuklar...” mısrasını yarım bırakmıştır. Ayrıca bir şeyler yapmak, adım atmak için geç kalınmıştır artık. Şair, bunun için de üzülür ve henüz şiirin başında özür diler: “Her yere yetişilir / Hiçbir yere geç kalınmaz ama / Çocuğum beni bağışla / Ahmet abi sen de bağışla.”

Şair-anlatıcı şiir boyunca umut ve karamsarlık arasında gidip gelir. Bu iki zıt duygu arasında gidip gelme durumu Cansever’in başka şiirlerinde de görülür. *Sonrası Kalır* şiirindeki “İyimser bir duvarcıyım her gün bir tuğla düşürürüm elimden / Bu yüzden gecikirim / Size bu sıkıntı kalır.”⁷ mısralarında görüldüğü gibi elinden her gün tuğla düşüren bir duvarcının iyimser olması beklenemez.

Mendilimde Kan Sesleri’nin son mısralarında hüznün duygusu iyimserliği bastırır. Şair, “Gelmiyor içimizden hüzünlenmek bile” diyerek nihilist bir söyleme ulaşır. Artık o kadar bunalmıştır ki hüzünlenmek bile acısına çare olmaz. Çünkü mendil durmadan kanamaktadır. Hüznün, kısa bir caz parçasını dinlemek gibidir. Çabucak gelip geçen bir duygudur. Başlangıçta cazın bir türü olan ve kaynağını Afrikalı-Amerikalıların halk şarkılarından alan blues hüznü bir müziktir. Şair burada hüznün ve caz müziği arasında bu yönden bir ilgi kurmuştur.

Dil:

Bütün İkinci Yeni şairleri gibi Edip Cansever de şiirimizin geleneksel mecaz sistemini tamamıyla dışlayarak yeni bir imge sistemi oluşturmuştur. Gerçeküstüçülük akımından etkilenerek gerçeklik anlayışını değiştiren İkinci Yenicilerin kullandığı imgeler somut gerçeklikle birebir örtüşmez. Bunun için İkinci Yeni şiirleri anlaşılması zor, soyut, yeni ve farklı imgelerle doludur. Bir arada düşünülemeyecek farklı kelimelerin ve kavramların bir araya getirilmesiyle oluşturulan imgelerin anlaşılması okura bırakılır. Okur çoğu zaman imgenin uyandırdığı çağrışımları düşünerek şiiri anlamlandırmaya çalışır. *Yangın* şiirinde “Sizi görmüyor muyum dikkat! Trenlere çikolata yediriyorum. / Bunu her zaman yapıyorum akılla oynamak yani”⁸ diyen Edip Cansever, yarattığı orijinal imgelerle okurun akıyla oynadığını belirtir.

Mendilimde Kan Sesleri’nde kullanılan imgeler ve bunların işaret ettikleri anlamlara göz atmak gerekirse öncelikle şiirin adından başlamak gerekir. Mendil ve kan kelimeleri Cansever şiirinde çok kullanılan iki kelimedir. Burada mendilin beyazlığı ve kanın kırmızılığı arasındaki zıtlıktan hareket eden şair, mendil ve kan kelimeleriyle bir arada düşünülemeyecek ses kelimesini

⁵ Age, s. 452.

⁶ Age, s. 510.

⁷ Age, s. 642.

⁸ Age, s. 99.

de bu iki kelimeye bağlayarak bir tamlama meydana getirmiştir. Mendil ile kan görme ve dokunma duyularıyla, ses ise işitme duyusuyla ilgilidir. Cansever, burada farklı duylara ait algıları bir araya getirerek birleştirme⁹ (synesthesia) adı verilen bir imge türü yaratmıştır. Bu imge türüne Cansever'in şiirinde sıkça rastlarız. Örneğin *Güzel Atomların Yaptığı Ayak* şiirindeki "Bir menekşe duyuyorum ellerimle"¹⁰ mısralarında şair; dokunma, işitme ve görme duylarına ait algıları birleştirmiştir.

Mendilin rengi beyaz; saflık, temizlik ve masumiyeti temsil eder. Kanın rengi kırmızı ise sıcak, ateş, aşk, canlılık ve şehvet kelimeleriyle bir arada düşünülür. Kan, hem doğumu hem de ölümü düşündürebilir. Burada kırmızı kan, beyaz mendili lekeler.

Ahmet abi, güzelim, bir mendil niye kanar

Diş değil, tırnak değil, bir mendil niye kanar

Mendilimde kan sesleri.

mısralarıyla şiirini sonlandıran şair, yine Ahmet abiye seslenerek bir mendilin niye kanayabileceğini sorar. Bu mendil, insanların içlerine bir bıçak gibi saplanmış acıları yüzünden kanar. O acılar ki insanı verem bile yapabilir. Veremin öksürük sesi ve kanla gelen bir hastalık olduğu düşünülürse mendil, kan ve ses kelimelerinin neden bir araya getirildiği anlaşılabilir.

Şairin şiirde seslendiği kişi olan Ahmet abi, salt bir kişiyi değil Türk toplumunu simgeler. Ahmet abinin sevgilisi olduğu hayal edilen kadın ve o kadının doğurduğu çocuklar da simge olarak düşünülebilir. Çocuklar, büyüdüklerinde ülkeyi kurtarma idealini gerçekleştirecek olan tüm çocuklardır. Kadınlar ise *o çocukların dünyayı düzelterek ellerini bir dantel gibi işleyen* Türk kadınlarıdır.

Şiirde geçen bir diğer simge de istasyondur. İstasyonlar karmaşanın, gürültünün ve kalabalığın eksik olmadığı mekânlardır. Bir trenin gelip diğerinin gittiği istasyonlarda hareketlilik bitmez. Pazar yerlerinde de aynı şekilde gürültü ve kalabalık vardır. Ayrıca pazar dağıldıktan sonra geriye çürümüş ve bir köşeye atılmış sebze, meyve artıkları ile çöplerden oluşan kötü bir manzara kalır. İşte bu manzara, şaire önce istasyonları ardından da memleketi hatırlatır. Memlekette de karmaşa ve huzursuzluk vardır.

Şiirde yapıyı incelerken değindiğimiz gibi şair-anlatıcı insanın nelere benzediğini söylemiştir. İnsanın benzediği gecekondular, su, toprak, çiçek, dağların eğimi vb. şeyler somut unsurlardır. Benzetilen unsurlardan hasret ve yalan ise soyut kavramlardır. Somut ve soyut tüm benzetilenler bir araya geldiğinde bir memleket dekoru oluştururlar. Bu unsurlar, "İnsan yaşadığı yere benzer." cümlesini doğrulamak için bir araya getirilmiştir.

Almanya'ya işçi taşıyan trenleri cepheye asker taşıyan trenlere benzeten şair, "Yok olan bir şeye de benzerdi o zaman trenler / Oysa o kadar kullanışlı ki şimdi / hayalsiz yaşıyoruz nerdeyse" derken geçmişe duyduğu özlemi dile getirir. İnsanların yerlerini yurtlarını terk etmek zorunda kalmadıkları eski zamanlarda herkesin bir hayali vardır. Oysa şairin "şimdi"sinde teknoloji ilerlemiş olmasına rağmen insanlar hayalsiz yaşamaktadırlar.

İkinci Yenicilerin dile yaklaşımı, dil, anlam ve gerçeklik ilişkisi konusundaki görüşleri de tartışma konusu olmuştur. İlhan Berk başta olmak üzere dille oynayan ve sözdizimini tamamen değiştiren İkinci Yeniciler, geleneksel şiir dilinin dışında yepyeni bir dil anlayışını

⁹ Bu kavram için bakınız: Özdemir İnce, *Yazınsal Söylem Üzerine*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 34-63.

¹⁰ Edip Cansever, *Sonrası Kalır I*, s.107.

benimsemişlerdir. İkinci Yenicilerin dilde gerçekleştirdikleri değişimleri Alâattin Karaca,¹¹ “sessel, yazımsal, sözcüksel sapmalar, ters çevirme, sözdizimsel sapma” gibi başlıklar altında ele alıp değerlendirir. İkinci Yeni şairlerinin gerçeküstücü şiirden etkilenerek akıl dışına çıkıp yeni, farklı ve orijinal imgeler yaratmaları da yine dil anlayışları ile ilgilidir.

Edip Cansever, şiirinde sık sık Türkçenin alışılmış sözdizimini bozar. Onun şiirini oluşturan mısralara bakıldığında bazı öğelerin unutulduğu düşünülebilir. Ya da bazı eklerin birlikte kullanılmadığı kelime türlerine getirildiği görülebilir. Örneğin *Aşkın Radyoaktivitesi* şiirinde geçen “Durmadan aşklanıyorum ama hep böyle / Karanfiller gibi taze omzum, dizlerim, ayaklarım.”¹² mısralarını ele alalım. Türkçede aşklanmak diye bir fiil yoktur; ancak şair, aşk kelimesine -lan ekini getirerek fiil yapmıştır. “Bakınca bir şiir canlıyorum dünyaya / Yapılan bir şeydir şiir; yuvarlak, kırmızı, geniş”¹³ (*Kaybola*) mısralarında “can” ismine -la eki getirilerek canla- fiili yapılmıştır. Cansever şiiri -özellikle ilk dönemlerinde- bu tür örneklerle doludur.

Mendilimde Kan Sesleri şiiri, Cansever’in diğer şiirlerine göre oldukça sade ve açık bir dille yazıldığı için diğer şiirlerinden farklıdır. Bu şiirde sözdizimsel sapma yoktur. Bütün cümleler kolayca anlaşılabilir bir yapıda kurulmuştur. Şiirde mantık dışı söyleyişlere ve alışılmamış bağdaştırmalara da yer verilmemiştir. Sadece “üzünlü bir ev görüntüsü” tamlamasında şair, hüznü ya da üzüntülü demesi gerekirken sözcüksel sapma yapmış ve “üzünlü” kelimesini yaratmıştır. “Ve avlularına (Bir kuyu halkasıyla sıkıştırılmıştır kalbi) / Ve sözlerine (Yani bir cep aynası alım-satımına belki)” mısralarındaki ifadeler ise anlamı zorlaştıran ifadelerdir. İlk mısradaki avlu kelimesi cezaevlerini anımsatır. Özgürlüklerini yitiren mahkumların kalbi kuyu halkasıyla sıkıştırılmıştır. Sözler değerini yitirmiştir. Sözlerin cep aynası kadar değerleri yoktur.

Şiirde geçen işsizlik, bilinç, halk, Türkiye, Malatya, Nazilli, Edirne, İstanbul, cezaevi ve memleket kelimeleri bir arada düşünüldüğünde bu şiirin toplumcu duyarlıkla yazıldığı anlaşılabilir.

Âhenk:

Edip Cansever; *Umutsuzlar Parkı* kitabından başlayarak *Çağrılmayan Yakup*, *Tragedyalar*, *Ben Ruhi Bey Nasılım*, *Bezik Oynayan Kadınlar* ve *Oteller Kenti* kitaplarında hikâye ve tiyatro tekniğinden de yararlanarak dramatik şiirler yazmıştır. Bu tarz şiirin belli bir konusu vardır ve buna bağlı olarak da çoğu şiirde tahkiyeli eserlerde olduğu gibi kişi, zaman ve mekân unsurlarına yer verilmiştir. Bu şiir türünü manzum hikâye ile karıştırmamak gerekir. Manzum hikâyelerde baştan sona bir olay anlatılırken Cansever’in dramatik şiirlerinde genellikle belli bir olay yoktur. Cansever’in tiyatrodaki kullanılan diyalog ve monolog tekniklerine yer verdiği bu tarz şiirleri genellikle uzundur ve bunlarda kafasındaki seslerle konuşan bir anlatıcı vardır. *Mendilimde Kan Sesleri* şiiri de dramatik bir şiirdir ve burada şair- anlatıcı Ahmet abiye seslense de aslında kendisiyle konuşur. Bu yüzden bu şiirin kendisiyle monolog halinde olan hüznü bir bireyin iç sıkıntısını yansıtan bir şiir hatta tragedya olduğunu söyleyebiliriz. Veysel Çolak da haklı bir ifadeyle Cansever’in şiir öznelerini, “tragedya kişileri”ne benzetmiştir.¹⁴ Edip Cansever’in şiirlerinde -başta kendisi olmak üzere- yer alan tüm insanlar, büyük bir trajedinin kahramanları gibidir.

Edip Cansever’in pek çok şiirinde insanların toplu olarak buldukları istasyon, otel ve meyhaneler mekân olarak seçilmiştir. *Mendilimde Kan Sesleri* şiirinde de mekân, memleket ve ona benzetilen istasyon ile pazar yeridir.

¹¹ Alâattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası*, Hece Yayınları, Ankara 2010, s. 205-219.

¹² Edip Cansever, *age*, s.97.

¹³ *Age*, s.116.

¹⁴ Veysel Çolak, *Edip Cansever’de “Şairin Kanı”*, Papirüs Yayınevi, İstanbul 2004, s. 69.

Edip Cansever şiirinin bir diğer özelliği de nesne-insan ilişkisine ağırlık vermesidir. *Dirlik Düzenlik* kitabında yer alan *Masa da Masaymış Ha...* şiirinden itibaren şiirinde nesnelere yer veren ve nesnelere zihinde yarattığı çağrışımları imkânlarından faydalanan Edip Cansever, bu yönüyle İngiliz edebiyatçı T. S. Eliot'ı örnek almıştır. Eliot'un dilimizde nesnel bağlaşıklık / nesnel karşılık / nesnel bağlaşıklık (objective correlative) olarak adlandırılan kuramına göre şiirdeki her nesne, belli bir duygunun karşılığıdır. "Öteden beri Eliot'un "nesnel karşılık" kuramına çok önem verdim. Yani duyguların, düşüncelerin, coşkuların vb. nesnel bir karşılığı olması kuramına. Böylece şiirsel bir dekor hazırlanması söz konusu. Şiirlerim küçük insandan, küçük durumsal anlardan çok, insan dramını, yani bir çelişkiler, karşıtlıklar bütünlüğünü içermeye yönelik olduğundan, bu dekorun nesnelere de, insanları da daha bir hareket halinde görünüyorlar sanırım."¹⁵ diyen Cansever, nesnelere kullanarak şiirine bir dekor hazırladığını, bu yolla hem somutlama hem de soyutlamadan yararlandığını ifade etmiştir. Nesnelere derinlemesine bakan ve onlarda herkesin göremediği bazı unsurları gören Cansever'in şiirinde "bakmak" ve "görmek" fiillerinin çok fazla yer alması yadırganmamalıdır. Cansever'in bakma ve görme duyarlılığı en iyi ifadesini *Bakmalar Denizi* şiirinde bulmuştur: "Bakmalar görüyorum bütün gün türlü bakmalar / Pencere bakması, sabahlar bakması, yeşil otlar bakması / Hepsi de beni buluyorlar, hepsi de bir yağmur uysallığında / gördüm suyunki yumuşak, gördüm ağacınki katı / Gördüm ama şey! gördüm ama nasıl! gördüm ama bu kadar / göz!.. / Aynı Bir gözler denizi, aynı bir o kadar canlı..."¹⁶

Mendilimde Kan Sesleri şiirinde de çeşitli nesnelere yer vardır. Örneğin Almanya'ya giden işçiler ellerinde "bavullar, fileler, kolonyalar, su şişeleri, paketler" taşırlar. Anlatıcı, ellerinde bu nesnelere taşıyan işçileri görünce hüzünlenir. *Bir tutsak ağaç gibi yanlış yerlere büyüyen* bu işçiler, *trenleri tıklım tıklım* doldurarak çalışmak ve ekmek parası kazanmak için memleketlerini bırakıp gurbete gitmektedirler.

Şiirdeki nesnelere biri de resimlerdir. Resimler, *eskidenberi* anlatıcıya *özlemi* ve *cezaevlerini* çağırır. Ahmet abinin elindeki kadeh de önemli bir nesnedir. Ahmet abi, bir zamanlar dirseğini gökyüzüne dayayıp elinde kadehle hülyalara dalarken anlatıcının "şimdi" dediği zamanda kadeh, Ahmet abinin elinde bir küfür gibi durmaktadır. Bu nesnelere mendili de eklediğimiz zaman şiirin dekoru tamamlanır. Bu şiirdeki tüm nesnelere, anlatıcıda hüzün duygusu uyandırmaktadır. Hüzün duygusu yaratan kelimelerin birkaç kez tekrar edilmesi de âhengi sağlar. Şiir, baştan sona bir monolog olduğu ve konuşma diliyle yazıldığı için şiirde tekrarlara sıkça başvurulmuştur. "Trenler tıklım tıklım" mısrasından sonra "Trenler cepheye giden trenler gibi" mısrası gelir ve tren kelimesi ile ilgili tamlamalar yapılır. Aynı durum "İşçiler / Almanya yolcusu işçiler" mısralarında da geçerlidir. Anlatıcı "İnsan neye benzer?" sorusunun cevabını aradığı için benzetme fiilini çok kullanır. Anlatıcı Ahmet abiye kimi zaman soru sorar: "Ve zaman dediğimiz nedir ki Ahmet abi", "Ahmet abi güzelim, bir mendil niye kanar", kimi zaman da seslenir: "Bilmezlikten gelme Ahmet abi", "Ah güzel Ahmet abim benim". Anlatıcı Ahmet abiden bu soruların cevaplarını beklemez, sadece soru sorar.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki *Mendilimde Kan Sesleri* pek çok yönüyle Cansever'in şiir anlayışını yansıtsa da bazı yönleriyle şairin diğer şiirlerinden farklıdır. Edip Cansever bu şiirinde diğer şiirlerine göre daha açık ve anlaşılır bir dil kullanmış, sözdizimini değiştirerek anlamı bozmamış ve birbiriyle bağdaştırılması mümkün olmayan kelimelerden oluşan imgelere yer vermemiştir. Şiir farklı bakış açılarıyla yorumlanabilecek zengin bir malzemeye sahiptir.

¹⁵ Edip Cansever, *Gül Dönüyor Avucumda*, s. 93-94.

¹⁶ Edip Cansever, *Sonrası Kalır I*, s. 123.

KAYNAKÇA

- ASİLTÜRK, Bâki, “Hiç Kimselerin İlgilenmediği Bazı Olayların Tarihçisi Olarak Edip Cansever”, **Hilesiz Terazî: Şiir Yazıları**, YKY Yayınları, İstanbul 2006, s.213-227.
- BEZİRCİ, Asım, **İkinci Yeni Olayı**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1996.
- CANSEVER, Edip, **Gül Dönüyor Avucumda**, Adam Yayınları, İstanbul 1997.
- CANSEVER, Edip, **Sonrası Kalır I**, YKY Yayınları, İstanbul 2010.
- ÇOLAK, Veysel, **Edip Cansever’de “Şairin Kanı”**, Papirüs Yayınevi, İstanbul 2004.
- DOĞAN, Mehmet Can, “Bir Göz Bankası: Edip Cansever”, **Şair Sözü**, YKY Yayınları, İstanbul 2006, s.117-128.
- İNCE, Özdemir, **Yazınsal Söylem Üzerine**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent, **Türk Şiiri Modernizm Şiir**, Büke Yayınları, İstanbul 2000.
- KARACA, Alâattin, **İkinci Yeni Poetikası**, Hece Yayınları, Ankara 2010.
- OKTAY, Ahmet, **Şairin Kanı: Yazınsal Eleştiriler 1: 1954-2000**, YKY Yayınları, İstanbul 2001.
- SÜREYA, Cemal, **Güvercin Curnatası**, YKY Yayınları, İstanbul 2002.